

4360

MÉG LEZÁRATLAN A RECKSI DOSSZIÉ

Kinek a kereszttje?

A REHABILITÁCIÓ ESÉLYEI – BESZÉLGETÉS EGY TÚLÉLŐVEL

Recsk ma már jelkép. Az egykori mátrai titkos kényszermunkatábor nem csupán egy a volt internálótáborok sorában, éppen megsemmisítő módszereiben különbözött a többitől. Az interjú egy túlélővel, dr. Zimányi Tibor közgazdással, a tavaly alakult Recski Szövetség főtáborával készült. Ártatlanul meghurcolt társaival csaknem négy évet húzott le a szögesdróttal körülvett barakkokban, s a kőbányában. Egyik szereplője Gyarmathy Livia—Böszörményi Géza háromrészes recski dokumentumfilmjének, amelyet február 7-én mutattak be a filmszemlén. Arról beszélgettem vele, milyen esélyt lát a jogtalanul elhurcolt politikai internáltak teljes rehabilitációjára, hogy a magyar társadalom egyszer, s mindenkorra rendezze ügyüket, s végleg lezárja a recski dossziét.

— Zimányi úr, mikor mesélt először a fiának Recskről, hogy jogtalanul internálták?

— Ha jól emlékszem, 16—17 éves lehetett, de akkor is csak óvatosan.

— Miért?
— Mert nem szabad egy fejlődésben levő fiatal fejét megzavarni és ilyen dolgokkal terhelni a lelkét, amikor kellő információ hiányában egészen más a társadalmi környezet, az iskola értékrendje.

— Csak azért kérdezem, mert még ma is szívtósan él sokak fejében, hogy a mi pubertás korú társadalmunkra sem lehet egyszerre rázúdítani korábban elkövetett, s azóta tabuként kezelt politikai bűneinek terhét. És hogy nem vagyunk elég érettek a demokráciára, gyenge a konfliktustűrő-képességünk, ezért késik hát a múlt teljes tisztázása sorában a recskiek ügyének rendezése is. Mi a véleménye minderről?

— Társadalmunk nem infantilis, soha nem is volt az. Más kérdés, hogy politikai értelemben azá tették. A társadalmat pedig egy nyiladozó ifjú személyiséggel közvetlenül nem érdemes összevetni, mert hamis következtetésekre jutnánk. Azt vallom, a hatalom és persze az egész társadalom fölöslegesen cipel magával egy sor koloncot már vagy negyven éve, s ez skizofrén helyzetet idéz elő. Persze nem vagyok

sót, gyakran azzal szemben foglalt állást — én is gyanús lettem. De aztán jött a Mindszenty-per, később a Rajk-per, így hát külön ifjúsági perre már nem volt szükség.

— Bizonyára tapasztalta ön is, hogy sokaknak már elégük van, csömört kaptak az ötvenes évektől. Generációk nőttek fel, akiket egyáltalán nem is érdekel szüleik, nagyszüleik egykori hányattatása. Azt hiszem erről nem ők tehetnek, de aztán ott vannak azok, akik úgy fölényeskednek, hogy könnyű ma már arról az időről beszélni, s hogy őket inkább 56, és a kádári konszolidáció elmentmondásai, tisztázatlanságai érdekelnék. A kormány jóváhagyását adta, hogy Nagy Imre és társainak a hozzátartozók megadják a végtisztességet. Maguk még lemaradnak a végén...

— Nem célszerű az eseményeket egymástól elkülönítve

akik a demokratikus Magyarország legmegveszekedettebb ellenségei, nem érdemelnek semmiféle kíméletet. A tábor alapjait például olyan szociáldemokratákkal rakatták le, akik elleneztek a pártfúziót. „Kulákok” is voltak, gazdaszok, meg horthysta katonatisztek is, és persze párttag kommunisták. Sokaknak az a sors jutott, hogy a náci haláltáborok után megismerhették ezt a kényszermunkatáborot is. Legalább ezerháromszázan voltak, s ötszázan vigyáztak ránk. Szeretnék itt egy közhiedelmet eloszlatni. A Népszabadságban legutóbb Szabó László Farkas Vladimírról írt interjújában dr. Erdélyi Jenő ügyész úgy nyilatkozik, hogy volt „egy pár köztörvényes is” Recskben. Ez az állítása egyszerűen nem igaz. A köztörvényeseket elítélték és börtönbe zárták. A félreértésre talán az adhat okot, hogy elképzelhető: olyanokat is közénk raktak, akiknek korábban volt összehangolásuk a törvénnyel. De Recskre nem emiatt, hanem kizárólag politikai okok miatt internáltak.

— Vagyis úgy történt, mint a kitelepítésekénél, „törvényesítés nélkül”?

— Az internálásokról egy 1939-es honvédelmi törvény alapján döntöttek a mi esetünkben is. Ezt a törvényt még a háborúra készülődő Magyarország hozta, Darányi Kálmán miniszterelnöksége idején, azért, hogy az állam biztonságára veszélyesnek minősíthető személyeket eltávolítsák, kivonják a közéletből. De a paragrafusok kimondják azt is, hogy az internálás okait hathavonként felül kell vizsgálni, és újabb határozatot kell hozni. 1948—49-ben már a „belső háborúskodás” felé menetelt az ország, de hát Európában béke volt. Miután minket elvittek, fél év elteltével sem vizsgáltak felül semmit. Családunk sokáig még azt sem tudta, élünk-e

Zimányi Tibor Fotó: Habik Csaba

fűjtak. Július—augusztusban adtuk be az egyéni kérelmeket, de közbejött október, és az októberi vihar elsodorta őt is, meg a recskieket is. Aztán megszületett az 1962-es belső párt-határozat, amely a rehabilitációból eleve kizárta a munkaszolgálaton kivülieket. Azóta vagyunk ilyen lehetetlen pozícióban, ha jogorvoslást szeretnénk. Ez a mi kereszttünk... — És hát a hatalom is, meg a társadalom is...

— Mind a mai napig. Recsk 1986-ig hivatalosan nem is létezett. Azóta a nyilvánosságot illetően megtört a jég. Szerepelhetünk a sajtóban, a televízióban. Tavaly megalapítottuk a Recski Szövetséget. Kézbe kell venni saját sorsunkat, mert helyettünk nem intézi el senki a rehabilitációt.

— Hogyan bírják türelmemmel?

— Ez egy sajátos lélektani állapot. De tegyük zárójelbe az egyéni, emocionális reakciókat. A szövetség úgy ítéli meg, hogy egy jogállamiságot akaró társadalomban nincs helye ködösítésnek, s nincs fontosabb a múlt tisztázásánál, a jogorvos-

nem tudja, hová húz a hatalom: a tisztázás vagy a további halogatás felé?

— Egy politikai állásfoglalást követően kétségtelenül könnyebben tudnának szót érteni az adminisztrációval. Na de minden ilyen üggyhöz szűkség van a dokumentumokra. Mostanában meg másról sem olvasni, mint hogy az iratok eltűnése a levéltárakból. Ilyen helyzetben mire számítnak?

— A jogsértéseket elkövető hatalomnak, az adminisztrációnak kell szolgáltatnia a papírokat, vagy ha azok nincsenek meg, az eltüntetők felelősségét megállapítania. Máskülönben megint kilyukadhatunk a zsákutcás nézethez, miszerint nem volt bírói eljárás és ítélet, nincs is mit rehabilitálni. Nem nekünk kell bizonyítanunk, elvégre nem mi tehetünk arról, hogy még ellopott személyes holmijainkat sem kaptuk vissza. A párt saját tagjait anyagilag is kárpótolta: ötezertől háromszázezer forintos kártérítésekéről tudunk, amit jóvátételként felvehettek az ötvenes-hatvanas években, attól függően, ki milyen funkcióban volt. Mindez csak azért érdekelne minket, mert hasonló arányokban szeretnénk osztozni. A jóvátételt valamilyen közhasznú alapítvány javára fordíthatnánk.

— Megszületett a hivatalos döntés az elmúlt 40 év felülvizsgálatáról. Önök kihez fordultak?

— Pozsgay Imre államminiszternek írtunk levelet, s kaptunk ígéretet, hogy van lehetőség a találkozóra. Nekünk az is követelésünk, hogy a rehabilitációval foglalkozó bizottság munkájában személyesen részt vehessünk, mint az áldozatok képviselői is, nehogy ismét rólunk döntsenek, de nélkülünk. Csakhogy tudomásom szerint egyik bizottság sem foglalkozik ilyesmivel.

— Milyen formában képzel-

künk is ellent fogsz állni!” — vágta a fejemhez Rózsavíz...

— Kicsoda...?
— Rózsavíz, az ÁVH-s nyomozó...

— Így hívták?
— Nem, és nem tudom pontosan mi volt a neve, de mi így hívtuk, mert a vallatásoknál mindig csak azt hajtogatta:

BELÜGYMINISZTERIUM
Titkársága
BUDAPEST V. JÓZSEF ATTILA U. 2-4.

Budapest, 1956. szeptember 18.
Szám 10-2388/1956.
Hiv. szám

D. K i s s István
A l s ó g ú d,
Schönherz Z. u. 12.

Internálása ügyében beadott kérelmével kapcsolatban értesítem, hogy ügyét felülvizsgáltuk.

Megállapítottuk, hogy Út /D. Kiss István, Magyarbányves, 1917. a; Maller Anna/ 1950. június 28-án alaptalanul internálták, ezért emiatt semmi hátrány nem érheti.

BELÜGYMINISZTERIUM
Borjós Gyula
áv. alelnök
Titkárság vezetője.

Válaszok 1956-ból, illetve 1977-ből egy néhai internálnak

Címzett: Minisztériumi
Titkárság

Ügyintézőnk:

Számunk: 2792/77.II.29.

MUNKÁÜGYI MINISZTERIUM
BUDAPEST, V. SZABADTÉR 1-3.
TELEFON: 11-78
Levelezni: Budapest 5. Postafiók 60

D. Kiss István

Koloncot már vagy negyven éve, s ez skizofrén helyzetet idéz elő. Persze nem vagyok naiv, a társadalmi katarzist sosem csak pillanatnyi politikai érdekek keresztezik, hanem személyes érdekeltségek is.

— Mégis, mikor érezte úgy, hogy megérett az idő a rehabilitációra?

— Hát ez egy volt recskinélfogas kérdés. Akár azt is kérdezhetné, miért nem előbb próbálkoztunk, hiszen sem Sztálin halála után, sem a Rákosi-rezsim bukását követően és azóta sem történt meg a teljes körű rehabilitáció, helyzetünk a mai napig felemás, s a részleges rendezés csupán a recskiek 7-8 százalékát illeti, a párttagokat. De erre is csak a kulisszák mögött került sor. Ne felejtse, amikor 53-ban Sztálin halála után feloszlatták a kényszermunkatábor, a túlélőkkel aláírtak egy nyilatkozatot: akinek a történekről eljár a szája. annak újabb, akár tíz év súlyos büntetést is a nyakába varrnak — mondták. Az itthon maradt recskiek közül nagyon sokan még ma sem mernek beszélni erről, hiszen sok ávós él még, és a kulcspozíciókban ülnek olyanok is, akik közreműködtek a törvénytelenkedésekben. Így hát nem szűnik a félelem...

— Ön hogy van ezzel?

— Nem félek, soha nem is félttem. A megpróbáltatások megkeményítettek, és hát én már diákként is ellenálló voltam, amikor a nyilasok elleni akciókat szerveztük.

— Melyik irányzathoz tartozott?

— Egyik alapítója voltam a Magyar Diákok Szabadságfrontjának. Később, 49-ben az Andrássy út 60-ban ezt is vádként hozták fel ellenem: „Hát te ellenálltál a németeknek, ne-

számunk: 2792/77.II.29. D. Kiss István

Változtatásokról a számról hivatalos

Hivatalból eljuttatás

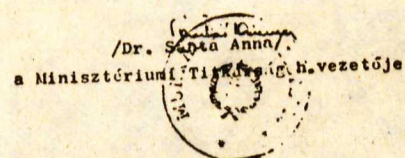
Göd-Álsó

Melléklet

Munkaviszonyából kiesett idejének igazolásával kapcsolatos kérelmére válaszolva közöljük, hogy annak teljesítésére nincs lehetőség.

A munkaviszonyból kiesett idő számításba vételére ugyanis csak azon személyek esetében van mód, akiket a személyi kultusz éveiben munkaszüneti tevékenységük miatt itéltek el /vagy internáltak/. Az ún. ügye nem tartozik ide.

Budapest, 1977. május 17.

amit mondunk annyi, mint a rózsavíz... Meg hogy úgyszólván elintéznék. Ők már előre tudták, amit mi csak sejtettünk, hogy egy hosszabb menetelésre számíthatunk.

— Hányas számú fogoly volt?

— Nem számozták az internáltakat. A véghatározaton szereplő szám alapján mi magunkat neveztük 6018-asoknak. Velünk volt Sztáray Zoltán, Nyeste Zoltán, Jónás Pál, B. Rác István. Ma az USA-ban élnek, megbecsült értelmiségiként. A fordulat éve után az egyetemek átszervezésekor akartak csinálni egy ifjúsági pert a reakcióként megbélyegzett tanárok és diákok ellen. Azzal, hogy rövid idő után nem fizettem több tagdíjat a kommunista pártnak — mert kiábrándultam a szeminariumokból, és mert fölfogásom szerint a párt nem a magyarság érdekeit szolgálta.

— Hányas számú fogoly voltak Recskben?

— A magyar társadalom minden rétege szinte arányosan volt képviselve. Találkoztam azóta többször örszolgálatos volt ávósokkal, akiktől megkérdeztem, minek tartottak maguk minket? Őket arra tanították, hogy Recskben grófok, bárók vannak, meg fasiszták,

még azt sem tudta, élünk-e vagy halunk; s törvénytelenkedések sorát követték el velünk szemben. Amikor az ávós 50-ben átvette a táborok felügyeletét, már semmilyen illúzióknak nem maradt.

— Tudja régebben mit hallottam? Azt — persze, amolyan folyosói vélemények ezek —, hogy maguk néha túloznak, felnagyítják megpróbáltatásaikat, ezért is halad nehezebben a rehabilitációjuk. Van, aki azon az alapon bocsátkozna vitákba önökkel, hogy ne azonosítsák Recsket a náciok haláltáborai-val, merthogy Recskben nem volt gázkamra...

— Hát persze, a táborban nem volt gázkamra, de a módszerek... A megalázott, végelgyengülés felé járókat elvitték a táborból, ezért haltak ott meg kevesebben. Mindaz, amit hallott, tükrözi, hogy noha minket ártatlanul hurcoltak el, mégis nekünk kell magyarázkodni a mai napig. Sebeket felszaggató terminológiai vitát kár lenne folytatni: a minősítés a történészek feladata, szövetségünk a rehabilitációra, a törvényességre helyezi a hangsúlyt...

— Szabadulásukat követően az aláírt hallgatási nyilatkozat ellenére némelyikük mégis elkezdett tapogatózni ennek érdekében?

— En először 56 nyarán foglalkoztam ezzel, amikor egyik barátom, Nyeste Zoltán meg is kereste Nonn Györgyöt, aki akkor legfőbb ügyész volt, s nekünk még a MADISZ-ból, az ifjúsági mozgalomból személyes ismerősünk. Nonn György rendkívüli készségét fejezte ki, megígérte, hogy elintézi a rehabilitációt, az anyagi jóvátételt, mindent, mert ugye akkor már más szelek

múlt tisztázásánál, a jogorvoslásnál. Ami most talán az utolsó lehetősége az életben maradt recskieknek. Valamennyiünknek jár a jóvátétel, hogy teljes jogú tagjaivá válhassunk a magyar társadalomnak. Úgy gondolom, fontos lépés lehet ez is a hatalom és a civil társadalom közeledésének.

— A párttagokat rehabilitálták. Vagyis a párt elismerte a törvénytelenkedéseket...

— Valóban, csak eddig úgy látszik, nem volt elég ereje, hogy mindenki számára és nyilvánosan, a társadalom előtt rendezze a kérdést. Az Új Márciusi Front egyik tanácskozásán Nyers Rezső is egyetértett velünk, hogy megérett az idő a tisztázásra. De azt is mondta, még beszélni kell a részletekről. Meddig várjunk? Az életben maradt mintegy 350 recski magas életkorban van, és féltő, ha tovább várakozunk, nem lesz mód kívül rendezni majd a számlát. Nekünk nem az a fájd, hogy a Recskben töltött idő csak a munkaszüneti tagjainak számít be a nyugdíjba. Hogy képességük és képzettségük szerint jóformán csak ők tudtak elhelyezkedni a szabadulást követően. Vagy hogy csak ők tölthetnek be vezetői pozíciókat. Nekünk az a fájd, hogy ez a jogsértő, és erkölcsstelen gyakorlat kettészakította az állampolgárokat és ma is diszkriminál. Politikai állásfoglalás hiányában a hivatali apparátus, ha megpróbálunk kezdeményezni, gyakran gyanakszik. Szeretném leszögezni: mi nem a volt ávósok ügyeivel akarunk foglalkozni. Bennünket nem a bosszú vezérel. Ez nevéstés és rosszindulatú feltételezés. De a rehabilitációját szorgalmazó ember

— Milyen formában képzelnek el a rehabilitációt? Kinek a dolga lenne, a pártnak, a kormánynak, néln a bíróságnak?

— Megnyugtatóbb lenne, ha a parlament mondaná ki a végző szót ebben. Itt már ugyanis egy jóval általánosabb kérdésről van szó, nem csupán a recskiek ügyéről. Szeretnénk, ha törvény születne, hogy ne fordulhasson elő még egyszer semmiféle politikai önkényesség Magyarországon, s erre meglegyenek a törvényes garanciák. Ugyanakkor létre akarjuk hozni a sztálinizmus magyarországi áldozatainak emlékművét Recskben, s szeretnénk, ha ebben a hatalom az összes alternatív szervezettel közösen együttműködne. Nem anyagiakra gondolok, mert a pénz nem előteremtjük erre. A lebonyolítást pedig magunkra vállalnánk.

— Hogyan itéli meg esélyeiket?

— Úgy véljük, ezekben a kérdésekben a hatalom meggyőzhető, és közös álláspontra tudnánk jutni.

— Eszerint a lelke mélyén nem tart még kicsit sem attól, hogy amire 35—40 év nem volt elegendő, az esetleg most sem sikerülhet? S megmaradnak olyanoknak, akiket a történelemkönyvek rendszerint margóra szorított „örök áldozatként” mutatnak be?

— Nem vagyunk idealisták. Szeretnénk tudatosítani: a rehabilitációnak nincs alternatívája. Rosszabbik esetben a múlt tisztázása ismét elodázható, de a mielőbbi rendezés minden törvénytisztelő ember kötelessége, s jól felfogott érdeke. Ők a többség, s valamennyiünk szövetségese.

SZLUKA MÁRTON